

Ημέρες αιχμαλωσίας

Days in captivity - abstract

Charalambos Chambou, from Statos village of Paphos, was a soldier of the Cypriot Regiment (*Sharalambos J. Hambou N° 1689 1st Pioniere Cop Cyprus Regiment*). His narration, in his 186 pages diary, reaches up to 28/04/1945. With a frugal and colourful description he records his experiences and the difficult life of being a captive. He unfolds his point of view on the war, politics and the belligerent parties, on Cyprus and the Cypriote as well. He discusses the process of military situation and the acts of the great powers, regarding the progressive collapse of Germany. He exposes his argumentation via an effort of understanding geopolitics. In his almost Dorian language there are literary virtues to detect. He is engaged in describing landscapes and populations. One of his strong distinctive traits is his ironic humour and his personal political analysis and anticipation. His diary is a human and stirring witness to the Second World War and to its real protagonists: those who did not want it.

Ο Χαράλαμπος Χάμπου, από το Στατό της Πάφου ήταν στρατιώτης του κυπριακού Συντάγματος (*Sharalambos J. Hambou N° 1689 1st Pioniere Cop Cyprus Regiment*). Η διήγησή του, στο 186 σελίδων ημερολόγιό του, φτάνει μέχρι τις 28/04/1945. Με λιτό, γλαφυρό αλλά και όλο συμπυκνούμενο ύφος καταγράφει τις εμπειρίες του και τη δύσκολη ζωή του αιχμαλώτου. Ξεδιπλώνει τις απόψεις του για τον πόλεμο, για την πολιτική και τους εμπολέμους, για την Κύπρο και τους Κυπρίους. Συζητά την εξέλιξη των πραγμάτων και τις ενέργειες των μεγάλων δυνάμεων καθώς και τη σταδιακή πτώση της Γερμανίας, εκθέτοντας την επιχειρηματολογία του μέσω μιας προσπάθειας κατανόησης των πραγμάτων. Στη σχεδόν δωρική του γλώσσα διακρίνει κανείς λογοτεχνικές αρετές. Καταγίνεται με περιγραφές τοπίων και λαών. Ιδιαιτερότητά του, το λεπτό και ειρωνικό του χιούμορ και οι προσωπικές πολιτικές αναλύσεις και προβλέψεις. Το ημερολόγιο είναι μία συγκλονιστική προσωπική και ανθρώπινη μαρτυρία για τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και για τους πραγματικούς πρωταγωνιστές του: αυτούς που δεν τον ήθελαν.

Στους επόμενους άξονες θα αναφερθώ (αφήνοντάς τον να μιλήσει ο ίδιος - με τη δική του ορθογραφία):

- 1) στο λόγο του από γλωσσικής πλευράς,**
- 2) στις απόψεις του για τους εμπολέμους,**
- 3) στο τι λέει για τη διχόνοια μεταξύ των Κυπρίων αιχμαλώτων,**

- 4) στο θαυμασμό του για την Αγγλία,
- 5) στις απόψεις του για την Ελλάδα και τους Έλληνες,
- 6) στους εχθρούς κάθε αιχμαλώτου,
- 7) στα χαρακτηριστικά της αφήγησής του,
- 8) στη λογοτεχνική του τάση,
- 9) στις γεωπολιτικές απόψεις του και κρίσεις,
- 10) στο λεπτό του χιούμορ,
- 11) στην απεικονιστική ζωντάνια του λόγου του

1. Γράφει λιτά και με ανορθογραφίες, ενώ όσο προχωρεί η διήγηση κάνει περισσότερα λάθη. Είναι σαφής και συγκεκριμένος. Δείχνει μία σπάνια φωνητική ευαισθησία ως προς την απόδοση του ημιφώνου ι (**Πολεμίδια**). Όταν ήταν στην Ελλάδα χρησιμοποιεί το **φαντάρος** παράλληλα με το **στρατιώτης**, ενώ εκτός Ελλάδας το εγκαταλείπει, όπως δεν το χρησιμοποιεί και πριν τη μεταφορά τους στο ελληνικό έδαφος. Στην επαφή με Γάλλους αιχμαλώτους οφείλεται και ο τονισμός στη λήγουσα στη λέξη **Γκεσταπώ** ή **Κεσταπώ**. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αποδόσεις γερμανικών ή αγγλικών λέξεων (γνωστό, άλλωστε, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της κυπριακής διαλέκτου) όπως εμφανίζονται μέσα στο ημερολόγιο: **άρπαητ, λάκερ, Λίανκουρας, ο Πυρκέ Μαέστρος, Πεφέλ τού Χάτμαν Mishel, Τιμίς**.

2. Ο Χάμπος είναι 35 χρονών, με σύζυγο και δύο παιδιά, όταν αιχμαλωτίζεται. Σε μία ηλικία δηλαδή που οι υποχρεώσεις καλούν το κριτικό πνεύμα σε εγρήγορση και αφήνουν στο περιθώριο τις συναισθηματικές εξάρσεις.

Εκθειάζει την αγωνιστικότητα των Αυστραλών και επαινεί τους Κρητικούς, ενώ κατηγορεί τους φιλοβασιλικούς Έλληνες. Μέμφεται τον Χίτλερ, τον Μουσολίνι και τον Μεταξά. Σατιρίζει την αστοχία των Ιταλών. Τα βάζει όμως και με το γερμανικό λαό:

«Αυτά τά γαδούρια αν δέν αλλάζουν στάσιν θά καταστρέψουν καί τόν Γερμανόσπορον τό οποίον είναι δι' εμέ μεγάλη ευχαρίστησις. Αυτοί κινούν όλους τούς πολέμους καί διά νά υσηχάση ο κόσμος πρέπει αυτοί νά χαθούν από τό πρόσωπον τής γής». (27/7/43)

Νιώθει όμως και οίκτο για τους Γερμανούς στρατιώτες:

«11.9.44 .... παρατήρησα κάτι τό οποίον μέ έκαμεν νά συγκινηθώ πολύ καί ως στρατιώτης νά νιωσω οίκτον πρός τούς Γερμανούς στρατιώταις άν καί είναι εχθροί μου καί τύρανοι μου. ... καί 43 ακόμη .... έβλεπες τά κορίτσια καί όλους τούς πολίτας νά τούς χαιρετούν ... μέχρις ότοι [sic]

οι στρατιώται απεμακρύνωντο. Σήμερα εις τό σταθμόν ολόκληρες αμαξοστοιχίες επέρασαν φορτωμέναι στρατιώτας χωρίς νά τούς χαιρετήση ένα άτομον ... . Αισθάνωμαι αποστροφήν δια τόν αχάριστον αυτόν λαόν όστις τείνη τό χέρι του μόνον όταν κερδίζει καί κατεβάξη τά μούτρα του όταν χάνει».

3. *Ενώ μέμφεται συνεχώς τις διχόνοιες μεταξύ των Κυπρίων αιχμαλώτων:*

«19.4.43 ... ημείς οι Κύπριοι είμεθα σάν αυτά τά θηρία τού Δρυμού κατά τό λέγειν τού Δαβίδ. Κάθη ημέραν φωνές μαλώματα ξύλον μαχαιρώματα αναμεταξύ μας, ειρωνείες καί ότι κακόν ημπορεί νά φαντασθή κανείς. Είναι μεγάλη απελπησία υποθέτω καί είναι βέβαιον ότι θά έχωμεν καί θύματα».

αλλά και την ανεντιμότητα των επικεφαλής:

«...επαύθησαν όλοι οι Κύπριοι λοχίαι αποθηκάριοι εις τά διάφορα Κκομάντο (τόπους εργασίας) διότι εφάνησαν καταχρασταί». (02/43)

4. *Σε όλο του το κείμενο υπάρχει ένας διάχυτος ειλικρινής θαυμασμός για την πολιτική της Αγγλίας και βεβαιότητα για τη νίκη της:*

«ένας πολίτης ... μέ ερωτά. Τί ωραίες αι αρβυλες σου! τού απαντώ αμέσως. Πώς νά μήν είναι ωραίες εφ' όσον είναι Αγγλικά;» (04/41)

....

«Μένω απορημένος πώς μπορεί καί συγκρατεί τάς ορμάς τών παθών η νεολαία αυτή τών Κυπρίων τήν στιγμήν πού τρέφεται καί με Αγγλικήν τροφήν». (07/43)

νιώθει όμως και άσχημα τον Οκτώβριο του 1944, επειδή καλοπερνούν:

«17.10.44 Όλος ο κοσμάκης της Ευρώπης πεινά καί ημείς υποχρεωνώμεθα νά φάμεν είναι σάν νά θρέψωμεν γουρούνια. Καί πράγματι είμεθα τά γουρούνια τού Ερυθρού Σταυρού, τής Αγγλίας, καί όλου τού κόσμου».

5. *Σε κάθε περίπτωση δηλώνει την ελληνικότητά του. Όταν μαθαίνει (στην Αίγυπτο) ότι θα σταλούν στην Ελλάδα, παρατηρεί ότι*

«θά μάς θερίση ο χιτλερικός στρατός. ... Εν τούτοις δέν χαννώ [sic] τό θάρρος μου ούτε θά φροντίσω νά λιποτακτίσω από εδώ όπως έπραξαν μερικοί. Ότι γίνη άς γίνη είναι διά τήν Ελλάδα».

Η αίσθηση ταυτότητας που τον διακατέχει είναι πολύ βαθειά:

«Μόνον στήν Ελλάδα είδα κορίτσια σάν Αγγέλισσες (δέν πιστεύω να μεροληπτώ στήν περιγραφήν επηδή είμαι Έλλην αυτό μού λέγει η συνήδησις μου)». (07/42)

Πάντως θεωρεί ότι

«Εάν δέν ήτο η προδοσία τό μέτοπον θά εστιρίζετο επί μήνας πιμορεί [sic] ακόμη νά οπισθοχωρούσαν οι Γερμανοί. όχι νά καταρρεύση ολόκληρος η Ελλάς εντός 20 περίπου ημερών». (29/04/41)

Ενώ με μία δυνατή εικόνα περιγράφει τη μεταβολή του Έλληνα:

«Από τής έκτης τού τετάρτου τού 1941 πού τούς εκύρηξε τόν πόλεμον η Γερμανία δέν ήσαν οι πρώην Έλληνες. Δέν ήσαν οι ήρωες τής Πίνδου δέν ήσαν πλέον τό φοβητροντών [sic] Ιταλών ούτε τό άλητον αίνοιγμα τού Μουσολίνι. Ως διά μαγείας μετεβλήθησαν εις άκακα αρνία. Τούς έβλεπες επιστρέφοντας από τό Μακεδονικόν και λοιπά μέτοπα κατά χιλιάδας άόπλους και μέ κατηφές πρόσωπον. Διατί εγκατέλειψαν τόν αγώνα; Διότι τούς διέταξαν οι αξιωματικοί τους οίτινες ήσαν φιλογερμανοί».

6. Οι αμεσότεροι εχθροί του αιχμαλώτου όμως είναι συγκεκριμένοι: η σκέψη για τους δικούς του, τα βάσανα, ο φόβος, η απειλή της πείνας και της ασιγαρίας, το ψύχος και βεβαίως η απειλή του θανάτου. Γράφει, όταν οι Γερμανοί είναι πλέον στην Ελλάδα:

«Τά στούκας ... βομβαρδίζουν όλα τά λιμάνια. Ήλθεν η νύξ μάς παρέλαβαν πάλιν τά αυτοκίνητα και προχωρούμεν διά τήν Μεσσηνίαν. Περνούμεν βουνά με πολλά ζίκ ζάκ πολλά αυτοκίνητα εκριμνήθησαν μέ τούς άνδρας μαζί. Όταν έσπαζε κανέν αυτοκίνητον τό εκιλούσαμεν μέσα στους κριμνούς. Απόψε εβοβήθην [sic] περισσότερο από κάθε άλλον κίνδυνον μήπως Ττουμπάρωμεν». (25.4.41)

Όταν οι Γερμανοί «έφθασαν εις τά πρόθυρα τής Λαρίσσης» σκοτώνονται πολλοί Κύπριοι, όχι από το λόχο του. Μεγάλη Παρασκευή του 1941 και σώζονται από βομβαρδισμό της εκκλησίας την ώρα του Επιταφίου. Εντός ελληνικού εδάφους (στα χέρια των Γερμανών) καταλαμβάνονται από πανικό, όταν εκτελούνται από το φρουρό μερικοί αιχμάλωτοι

«διότι η πράξις των αυτή δέν ήτο δικαιολογημένη εδεικνυε μάλλον τάς αγρίας καί πολεμοχαρείς των διαθέσεις».

Τέλη Αυγούστου του 1941 και «η πείνα και η ασιγαρία θριαμβεύουν. ... Τούς κλέπτωμεν από τά χωράφια πατάτες ππαντσιάρια καί τά τρώγωμεν ομά. Πέζη πολύ ξύλον από τούς Γερμανούς διά τές μικροκλοπές αλλά σέ μεγαλητέραν κλίμακα από τούς Σαρτσιαάδες μας οι οποίοι μάς κλέπτουν καί τήν τροφήν όπως καί στην Θεσσαλονίκη».

Γράφει στις 29.7.41 (προχωρούν με το τρένο «εντός τής Αυστρίας»): «Πολλά μέρη είναι σκεπασμένα μέ ομίχλην καί βρέχει ψυλίν βροχήν. Ήλιος δέν φαίνεται. Νομίζω ότι προχωρούμεν εις τόν κάτω κόσμον τού παραμυθιού. Επιτέλους νυστάζω καί θά κοιμηθώ».

Και αργότερα (στη Τσεχοσλοβακία): «... ο εδώ κόσμος είναι έναντίον τού χιτλερικού καθεστώτος δέν ημπορούν όμως νά εκφραστούν από φόβον. Τους βλέπεις όμως χλωμούς καί πολύ ισχνούς από τήν πείναν καί την ασιγαρίαν. ... Μέ λίγα λόγια ημείς οι Άγγλοι αιχμάλωτοι ζούμεν ως αριστοκράται της Ευρώπης καί οι πολίται ως πτωχοί ζητιάνοι καταδέχονται καί πέρνουν τά περισσεύματα τής τροφής μας. Πώς αντιστρέφονται οι όροι». (02/42)

Τέλη του 1944 και σκέπτεται ότι «Ευρισκόμεθα εις τήν κρισιμωτερον περίοδον τής αιχμαλωσίας. Όλα είναι εναντίον μας. καθ' ότι γίνονται μεγάλοι βομβαρδισμοί σχεδόν πλησίον μας. Οι Γερμανοί ξεσπούν πάνω μας. Μάς καταστρέφουν τά τρόφιμα μας μέ διαφόρους τρόπους ... . Κοιμώμεθα μέ σβυστές τές σώπαις καί παγώννωμεν.».

Και στις 28/4/45: «Ηχμαλωτήσθημεν τήν 29.4.41 ... Εάν τότε τό εγνωρίζαμεν ότι θά ήτο τόσο μακρά η αιχμαλωσία μας θά αυτοκτονούσαμεν όπως τούς Αυστραλούς καθ' ότι υπέστημεν τάς πείο [sic] σκληράς δοκημασίας μέχρι τώρα».

Και πάνω από όλα, ο πόθος για την ειρήνη:

«Μόνον μίαν ημέραν σκέπτομαι ότι αυτή θά είναι η ποιό ποθητή όχι μόνον δι' εμέ αλλά διόλον τόν κόσμον (τυχερός πού θά ζήση) η ημέρα πού θά γίνει Ειρήνη. Πότε καί πιά τυχερή ημέρα τού αιώνος μας είναι δέν τήν ειξεύρω». (07/42)

7. Το ημερολόγιο του Χάμπου αποπνέει όμως και ένα άρωμα από τους παλιούς εκείνες ταξιδευτές που «θεωρίας ένεκεν» παρασύρονται από ό,τι καινούργιο βλέπουν μπροστά τους - και ζουν τη στιγμή. Εάν δεν υπήρχε ο πόλεμος και η αιχμαλωσία, θα νόμιζε κανείς ότι το απολαμβάνει σχεδόν. Στην αφήγησή του για το ελληνικό τοπίο - σε μία περιηγητική και όχι τουριστική περιγραφή των μερών - γράφει:

«Όταν τήν πρώτην στιγμήν επάτησα τό πόδιμου στήν Ελληνικήν γήν δέν εξεπλάγην. ... Εις τήν περίπτωσιν τήν δικήν μου όλα σάν νά μου είναι γνωστά. Σάν νά τά εγνώριζα πρό πολλού. Νομίζω ότι καί παρέκει άν ποχωρήσω θά ίδω τόπους γνωστούς ... . Μόνον ο ουρανός τής Ελλάδας μου φαίνεται διαφορετικός ... . Είναι ένας ουρανός ολοκάθαρος καί πολύ ωραίος. Σάν νά έγινεν υπό τού Πλάστου παραγγελεία. είναι βασιλεύς όλων τών ουρανών. Καί τά τοποία όμως αυτά τά οποία σκεπάζει αυτός ο περίφημος ουρανός προσπαθούν νά τόν συναγωνιθούν εις τήν ευμορφία. Είναι παντού καθαριότης, βλάστησις δασύλλια καί αέρας πού μοσχοβολεί».

Και όταν φεύγουν, καθ' οδόν προς βορρά, αιχμάλωτοι πλέον:

«...εισήλθομεν εις τό Γιουγκοσλαβικόν έδαφος ... . Όπως καί εις τήν Ελλάδα τά δάση είναι θαμνώδη δέν έχουν πεύκα έχουν όμως ολίγους δρύες καί άγρια δένδρα πού δέν έχει στήν Κύπρον. Έχει πολλές πεδιάδες σάν τού Μόρφου αρδευομένας από ποταμούς. Τά όρη δέν είναι καί πολύ υψηλά. Κυτάζω από τό σιδηρόφρακτον παραθυράκι τού τραίνου: βλέπω μίαν ωραίαν πόλιν μέ πολλά εργοστάσια καί τείχος όπως τής Λευκωσίας. Η ωραία Τσεχολοβακία μέ ερωτά. Μέ τά ωραία μου εδάφη τέσ φυτείες μου τά ωραίαμου νερά κ.λ.π. μπορώ να κερδίσω εις διαγωνισμόν τόν τίτλον τού Παραδείσου; Τής απαντώ όχι. Διότι δέν βλέπω πουθενά πορτοκκαλιές Ελαιάς καί πολλά αμπέλια πού είναι οι βασιλείς τών φυτών».

8. Στα παραπάνω διακρίνει κανείς και λογοτεχνικές αρετές (θα επανέλθουμε πιο κάτω) όπως και σε όλο το ημερολόγιο. Συχνά φαίνεται και ένα καθηλωτικό χιούμορ (και σ' αυτό θα επανέλθουμε πιο κάτω):

«Τά παλαιά μου παπούτσια το [sic] οποία επολέμησαν ... και ακόμη φέρουν δείγματα τής ανδρείας των εστάλησαν εις άλλο μέτωπον ... . Είμαι βέβαιος όμως ότι και τόν νέον των κύριον θά τόν οδηγήσουν όπου και τόν πρώτον είναι άτυχα. Όσον αφορά παρτό μου και τά άλλα μου ενδύματα ανθίστανται ακόμη γενναίως, επί 6 μήνας συνεχώς εδώ στήν Γερμανίαν τά έβαλαν μέ ψύχος έως 35 υπό τό μηδέν. τό κατενίκησαν εις όλους τούς τομείς και εκράτησαν τόν κύριόν των υγειή και ευπαρουσίαστον. ... ένα καλόν πουκάμισο ... τό έστिला ο βλάκας εις τόν πλύστριν και μού τό έκαυσε ... . ένα μαύρον σκούφον ... τόν εθεώρησα ελεηνόν και τόν αντήλλαξα μέ πισκόττα από τούς Γάλλους». (03/42)

9. Συχνά κάνει διάλογο με τον εαυτό του, χαρακτηριστικό άλλωστε των ημερολογίων. Ακριβώς σ' αυτό τον παραλογισμό του πολέμου ο Χάμπος νομίζω ότι βρήκε ένα έξυπνο, κατά την άποψή μου, τρόπο αντίστασης. Είναι η συνεχής προσπάθεια που διακρίνει κανείς για εκλογίκευση και ερμηνεία του πολέμου και των συνεπειών του. Γιατί ο Χάμπος, όπως ξεδιπλώνει τη σκέψη του με θαυμαστή συνέπεια, γίνεται ένας δάσκαλος της γεωπολιτικής. Με τα δικά του μέτρα βεβαίως. Δεν μένει στην επιφάνεια αλλά προχωρεί στην ερμηνεία των γεγονότων:

«... η επιμερίς γράφει ότι η κατάληψις του Ττομπρούκ έγινε ... Σχετικά μέ τας διαδόσεις αυτάς κάμνω τήν εξής παρατήρησιν. Η Αγγλία δέν χάνει τήν Αίγυπτον ούτε οι Γερμανοϊταλοί έφθασαν μέχρι Αλεξανδρείας. Εις τό μέτωπον εκείνο ο Άγγλος Αρχιστράτηγος έστισε παγίδα διά τούς εχθρούς του.

.....

Μόνον εγώ είμαι ακλόνητος στήν ιδέαν μου. Είμαι βέβαιος ότι εκεί στούς αμμολόφους .... οι Γερμανοϊταλοί θά πάθουν πανωλεθρίαν.

.....

Τό μόνον πού δέν ημπορώ νά φαντασθώ είναι πότε η Αγγλία θά κάμη επίθεσιν από τήν Γαλλίαν; Φέτος ή τού χρόνου; Θά κάμη αυτήν τήν επίθεσιν ή θά περιμένη νά παραδοθή ο εχθρός μόνος του συνεπεία τού αποκλεισμού τής πείνης και τής ελλήψεως υλικών πολέμου; Εάν ο πόλεμος .... κλείση μέ μάχας θά κλήση ... όχι μέσα στήν Σταμπούλ πού ισχυρίζονται πολλοί εκ τών Κυπρίων βασιζόμενοι στάς προρρήσεις τού Αγαθαγγέλου και άλλων βιβλίων παλαιών δηλ. βασιζονται σέ κολοκύθια».

«Η πολλή μανία τούς απετύφλωσεν καί δέν βλέπουν τό χάος εις τό οποίον τούς έριψεν η Μ. Βρεττανία. Προχωρούν προς βορράν ευρίσκουν ψύχος μέ πολλούς βαθμούς υπό τό μηδέν προχωρούν προς δυσμάς ευρίσκουν θάλασσαν ... προχωρούν προς νότον ευρίσκουν τό έδαφος νά βράζει σάν τήν πύσσαν, αμμοθύελλαν, καί νερό να ποιούν τίποτε. Μένει τώρα διεξοδος από τήν Τουρκίαν προς τήν Ασίαν. Άραγε θά τό επηχειρήσουν. Άς περιμένωμεν τήν εξέληξιν τών γεγονότων».

και

«Υποθέτω ότι η Αγγλία θά ενικάτο μόνον υπό τούς εξής όρους. Εάν αυτοστιγμή τής εκύριτταν τόν πόλεμον η Γερμανία η Ιταλία η Ρωσσία η Ιαπωνία καί η Τουρκία μαζί καί νά επροχωρούσαν τό πρώτον μέσον Τρουρκίας [sic] προς τό Σουέζ καί από Ρωσσίαν προς τάς Ινδίας. Φυσικά ό πόλεμος αυτός είναι συνέχεια δι' εκδίκησιν τού άλλου πολέμου όπως καί κάθε πόλεμος μεταξύ τών δύο ιδίων αντιμαχόμενων χωρών είναι συνέχεια τού προηγούμενου. Πάντως οι Γερμανοί οίνοιζαν τόν πόλεμον αυτών διά νά εκπλήθουν τήν ήτταν τού 18 ... .

..... η Γερμανία δέν ήτο αναγκασμένη νά κυρήξη τόν πόλεμον διότι επείνα, διότι όσα υλικά έκαυσεν εις τόν πόλεμον θά έτρωγεν εκατόν χρόνια ο Γερμανικός λαός χωρίς νά εργασθή».

ως προς την Τουρκία (Ιούλιος 1943):

«... διά τό συμφέρον του Ελληνισμού δέν πρέπει η Τουρκία νά είναι συμμαχος τής Αγγλίας. Εάν η Τουρκία μείνει έξω από τόν πόλεμον αυτόν εντός δέκα ετών από σήμερα (κατά τήν ιδέαν μου) θά χάση τήν κυριαρχίαν επί τών Δαρδανελλίων καί της Κων/πόλεως, διότι οι Ρώσσοι από αιώνων δειψούν τήν κυριαρχίαν επί τών Στενών ... . Καί ακόμη ένα 60% υπάρχει ιδέα ότι οι Έλληνες θά ημπορούσαν σύντομα νά πάρουν τήν Πόλιν αν η Τουρκία μείνει έξω από τόν πόλεμον αυτόν».

10. Δεν σταματάει όμως εδώ. Με ένα ξεχωριστό χιούμορ, που είναι συγχρόνως και η άμυνά του, εξαπολύει παντού τα βέλη του καταλήγοντας σε λεπτή πολλές φορές ειρωνεία - όχι μόνο όταν επιχειρεί πολιτικές αναλύσεις αλλά και όταν σχολιάζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων:

περί φιλοξενίας των Κρητικών

«Βλέπομεν καθ' εκάστην κατά εκατοντάδας τά Γερμανικά αεροπλάνα μεταφέροντα αλεξιπτωτιστάς διά τήν Κρήτην. Είναι όμως πολύ φιλόξενοι οι Κρητικοί καί θά τούς περιποιηθούν όπως πρέπει». (06/41)

περί αντοχής της Γερμανίας

«Πολλοί Γερμανοί ισχυρίζονται ότι η Γερμανία μπορεί νά ανθέξει τόν πόλεμον ακόμη έν έτος. Τούς εχάλασεν όμως η ακαπνία καί η λίγη τροφή». (09/43)

περί κοριών

«εψές μάς επετέθησαν οι κοριοί μέ μανίαν. Ερίφθησαν κατά συντάγματα εναντίον μας επί πλέον δέ οι άθλιοι εστρατολογήσαν καί τά μικρά τους καί τούς γέροντας διότι δύο νύκτας τούς αφήσαμεν νιστικούς. Ταυτοχρόνως μέ τήν επίθεσιν τούς κοριούς έπεξε καί συναγερμός. Αγγλικά αεροπλάνα βομβαρδίζουν κάπου, άν έριχναν καί εδώ πού μένωμεν μίαν πόμπαν θά μάς ηλευθέρωναν από τούς κοριούς». (23/08/43)

περί τσιγάρων

«Πρωτοχρονιά τού 45. Έχωμεν .εξάίρεται [sic] τσιγάρα μάρκας «Κκεραζόφυλλα»».

περί Γερμανίδων...

«Είναι πολύ πονόψυχες καί εύπιστες οι Γερμανίδες. Θα ήτο Γερμανίδα η Εύα της γραφής γιά νά υπακούση στους λόγους τού όφεως καί μάς εκριμάτισεν όλους η κακιά. Αν ήτο Κυπριοπούλλα η Εύα δέν θά έτρωγε τό μήλον καί δέν θά έφερεν ο Κόσμος τό βάρος τού Προπατορικού αμαρτήματος. Όσον αφορά τές άλλες Ευρωπαϊές ίσως θά έτρωγαν καί τήν μηλιάν καί τόν όφιν μαζί». (08/42)

περί Ευρώπης (κάνοντας την κριτική και αυτοκριτική του για τον πατέρα του και τη σύζυγό του)

«Τί τρελλός είμαι καί γράφω αρλούμπες διά τήν Κύπρον τήν στιγμήν που είμαι μέσα στήν Ευρώπην τό κέντρον τού ληστρισμού ά συνγνώμη Χάμπο τό κέντρον τού πολιτισμού». (07/42)

περί Χίτλερ

«Μερικοί πολίται λέγουν ότι ο Χίτλερ είναι άρωστος εγώ υποθέτω ότι πάσχει από ηττόπονον». (08/43)

11. Ιδιαίτερα εμφανής είναι μία (κατά την άποψή μου) λογοτεχνική τάση, με δυνατές εικόνες, μεταφορές/παρομοιώσεις (από τον εκκλησιαστικό, συχνά, λόγο) και στοχασμούς, όπως:

«Όταν καμίαν πρωϊαν συκωθώ ενωρίς πρίν ξυπνήσουν οι άλλοι βλέπω τό αμμώδες αυτό έδαφος (της Αιγύπτου) κεντιμένον καλύτερον από τά λευκαρίτικα κεντίματα. Τό κεντούν τήν νύκτα μέ τούς περιπάτους των αι τσιριπίλλες»

.....

«Δέν μπορείς ούτε νά σταθής ούτε νά καθήσεις χωρίς νά βαστάς θύσανον νά τές διώχνεις (τις μύγες, στην Αίγυπτο). Νομίζει κανείς ότι είναι αι μύιες τής Αγ. Γραφής τάς οποίς ο Θεός διά τού Μωυσέως έστειλεν εις τόν Φαραώ».

.....

«Σήμερον επί τή λήξει τού έτους 1941 σκεπτόμεθα καί απαριθμούμεν τά τόσα δεινά πού υπέστημεν κατά τό έτος αυτό. Τούς βομβαρδισμούς εις τά διάφορα μέρη τής Ελλάδος τήν πείναν τήν δείψαν τά τόσα θύματα τών Κυπρίων συναδέλφωνμας τήν υποδούλωσιν της Ελλάδος τήν αιχμαλωσίαν μας τά αναρίθμητα δεινά τής αιχμαλωσίας καί τό ποιό τρομερόν από όλα τό ψύχος. Επήσις ως δαίμονα της κολάσεως βλέπομεν τεθιμένην επί τής ράχεός μας (τών ενδυμάτων τήν σφραγίδα) τής αιχμαλωσίας μέ τήν οποίαν εσφραγίσθημεν εις τό Στάλαγκ» (θυμίζει το υπόμνημα του Τριωδίου της Μ. Πέμπτης).

θρηνεί το ραδιόφωνο του Βερολίνου για τις νίκες των Ρώσων

«Σάν νά λέγει. Πάτερ Αβραάμ. Στείλε τόν λάζαρον νά βρέξει τόν δάκτυλον τού μέ νερόν καί να δροσίση τήν γλώσσαν μου».

και για τα κορίτσια γράφει :

«Εις πολλές περιπτώσεις (βροχής) φορούν ένα είδος επανοφορού [sic] με κούκκον καμομένον από χρωματιστήν μαλακήν ύαλον (σημ.: δεν γνωρίζει ακόμα τη λέξη νάιλον) καί σαν καμίαν φοράν παραμερίσουν τά

νέφη καί λάμψη ο ήλιος νομίζεις ότι βλέπεις τήν Παναγίαν μέσα στόν φωτοστέφανον τής δόξης». (07/43)

Δεν λείπουν και πραγματικές εκτενείς ομηρικές παρομοιώσεις, ως προς το τι παρομοιάζεται, με τι παρομοιάζεται, προς τι παρομοιάζεται:

με την παράδοση στους Γερμανούς «έβλεπες τούς δρόμους καί τά πεζοδρόμια τών Καλαμών γεμάτους χρήματα. Όπως τόν οκτώβριον πού πίπτουν τά φύλλα τών δέντρων καί ο άνεμος τά μαζεύει κατά σωρούς ή τά μετακινεί καί πεταλλίζουν ως μικρά πουλάκια καί είναι γεμάτοι οι δρόμοι καί τά χωράφια έτσι ήσαν τά χαρτονομίσματα σκορπισμένα επί τού εδάφους».

ρέπει μάλιστα και προς το φιλοσοφικό στοχασμό:

«...διά τās χώρας αυτās .... Η δυστυχία τους είναι η έλληψις ηλιακής θερμότητας. Είχαν δίκαιον μερικοί τήν εποχήν τής ειδολολατρίας νά έχουν ως θεόν τους τον ήλιον τούς δικαιολογώ περισσότερον από όλους τούς ειδολολάτρας. Αυτοί ελάτρευσαν τό χρησιμότερον όν από όσα έπλασεν ο θεός».

Μετά από όλα τα παραπάνω, μου φαίνεται δυσεξήγητο, πώς ένα οξύ μυαλό όπως αυτό του Χάμπον, που προβληματίζεται μάλιστα προφητικά και για το υδατικό πρόβλημα της Κύπρου, γράφοντας:

«Πάνω στά δάση είδομεν ένα ωραίον αρδευτικόν έργον' είναι μία δεξαμενή περίπου 1000 μέτρα μήκους καί τριακόσια πλάτους μεταξύ δύο βουνών. καί μέ ένα τείχος στήν έξοδον. Τέτοια αρδευτικά ημπορούσαν νά σώσουν τήν Κύπρον από τές ανομβρίες». (12.6.43)

αφήνει ασχολίαστο, ευκολόπιστος σχεδόν, το

«Λέγεται ότι κατεληφθησαν τά ¾ του Βερολίνου καί ότι γίνονται σκληραίς οδομαχίαις μέ επί κεφαλής τόν Χίτλερ». (25/4/45)

Η ερμηνεία στην κρίση του καθενός. Εγώ ίσως φανώ μεροληπτικός, όταν με συγκίνηση ομολογήσω ότι ο Χάμπον είναι παππούς μου και πατέρας της μητέρας μου.

Κώστας Κωνσταντίνου, δ.φ.

